

УДК 273.2.091.33-027.22

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2026-22.9>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ДЕМ'ЯНЕНКО СВІТЛАНА ДМИТРІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
demianenko.lana@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0161-7024

Анотація. У статті здійснено аналіз сучасних психолого-педагогічних підходів до формування соціальної згуртованості дітей старшого дошкільного віку. Зосереджено увагу на актуальності проблеми в умовах воєнного часу, коли згуртованість виступає важливим ресурсом підтримки психоемоційного благополуччя дитини та чинником її гармонійного особистісного розвитку. Наголошено на ролі згуртованості як передумови формування соціально зрілої особистості дошкільника, здатної до взаємодії, співпереживання та конструктивної поведінки у колективі. Розкрито значення ігри як провідного виду діяльності дітей, що створює сприятливі умови для формування особистісних якостей: доброзичливість, відповідальність, взаємоповага, здатність до співпраці та досягнення міжособистісної злагоди. Обґрунтовано сутність понять «згуртованість» і «соціальна згуртованість» у контексті дитячого колективу, уточнено їх змістове наповнення з урахуванням сучасних соціальних викликів та особливостей розвитку. Окреслено основні механізми формування соціальної згуртованості, зокрема через засвоєння дітьми соціальних норм, цінностей, моделей поведінки у процесі колективної гри. Виокремлено ключові компоненти партнерської взаємодії, що сприяють становленню згуртованої дитячої спільноти: взаєморозуміння, довіра, підтримка, узгодженість дій, спільна відповідальність. Підкреслено, що в ігровій діяльності відбувається найінтенсивніше засвоєння соціального досвіду, який відображає реалії сучасного життя. Розширено традиційне уявлення про соціальну згуртованість дитячої групи, яка в умовах воєнного часу набуває значення колективної психологічної підтримки, емоційного відновлення, адаптації до нових соціальних умов і формування стійкості до стресогенних впливів.

Ключові слова: згуртованість, ігрова діяльність, дошкільний вік, психолого-педагогічна підтримка, соціалізація, воєнний час.

Постановка проблеми. Сучасні умови життя в українській державі, обтяжені воєнними діями, вимушеним переміщенням сімей, переживанням втрат, тривалою нестабільністю та психоемоційною напругою, істотно впливають на розвиток дітей дошкільного віку. Порушення відчуття безпеки, зниження рівня довіри до оточення, підвищена тривожність та труднощі у встановленні міжособистісних контактів актуалізують потребу в створенні психологічно безпечного дитячого середовища в закладах дошкільної освіти. У цих умовах особливого значення набуває згуртованість дитячої групи як соціально-психологічний ресурс розвитку особистості. Вона виступає чинником емоційної підтримки, стабілізації внутрішнього стану

дитини, зниження тривожності та формування базової довіри до світу. Соціальна згуртованість у цьому контексті розглядається не лише як міжособистісна взаємодія [7], а й як захисний ресурс, що забезпечує емоційну безпеку та адаптивність дитини [8].

Разом із цим аналіз освітньої практики засвідчує, що формування соціальної згуртованості дітей старшого дошкільного віку не завжди є предметом системної педагогічної діяльності в закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО). Часто здійснюється ситуативно або фрагментарно. Ігрова діяльність, яка має значний потенціал у розвитку міжособистісної взаємодії дітей, недостатньо використовується як цілеспрямований засіб організації дитячого простору психологічної підтримки

та розвитку резильєнтності. Ігрове середовище виступає важливим чинником подолання соціального відчуження й прискорення адаптації дітей, які втратили звичне коло спілкування. Через спільну гру створюються умови для встановлення довірливих стосунків, розвитку взаємної підтримки та прийняття [7]. Також актуалізується необхідність оновлення змісту ігор шляхом включення соціально-значущих сюжетів, пов'язаних із допомогою, підтримкою, захистом, що сприяє розвитку емпатії, взаємодії та взаємодопомоги. Відтак, виникає суперечність між об'єктивною потребою суспільства у вихованні соціально зрілої, здатної до співпраці особистості, стійкої до стресових впливів, та недостатньою розробленістю й реалізацією психолого-педагогічних підходів із організації ігрової діяльності в умовах воєнного часу з формування соціальної згуртованості дітей старшого дошкільного віку. Це зумовлює необхідність наукового осмислення піднятої проблеми та пошуку ефективних шляхів її реалізації.

У сучасних умовах соціальна згуртованість дитячої групи має розвиватися ширше ніж традиційне розуміння здатності дітей до спільної гри. Вона набуває значення механізму колективної психологічної підтримки, емоційного відновлення та адаптації дітей до спільної гри, стійкості до стресогенних обставин. У згуртованому дитячому колективі формуються дружні взаємини, спільні цілі діяльності, атмосфера поваги й взаєморозуміння, що створює для дитини відчуття прийняття й захищеності. У цьому контексті ігрова діяльність трансформується з провідного засобу соціалізації у простір психологічної стабілізації, виконуючи функцію «зони безпеки» для дитини. Згуртована взаємодія в грі сприяє зниженню рівня тривожності, забезпечує символічне відреагування пережитого досвіду та відчуття контролю над ситуацією. Особливого значення набувають ігри на взаємодію, що можуть організовуватися в обмежених просторових умовах (зокрема під час перебування в укриттях). Вони не потребують складного обладнання та забезпечують швидко включення дітей у спільну діяльність.

Згуртованість має стати не лише як «вміння гратися разом», а механізмом колективного виживання та емоційного відновлення дитини. Важливо, щоб між дітьми склалися дружні взаємини, з'явилися спільні цілі, щоб в групі панувала атмосфера поваги та взаєморозуміння. Гра повинна стати засобом стабілізації емоційного стану та безпеки дітей в умовах стресу, своєрідним «острівцем безпеки». Згуртованість у іграх мінімізує тривожність, допомагає відреагувати на травматичний досвід та відновити почуття контролю над ситуацією. Перебування в укриттях вимагає використання специфічних «швидких» ігор на взаємодію, які не потребують багато простору чи складного реквізиту. Ігрова діяльність спрямовується на подолання відчуження і швидку адаптацію та включення в колектив дітей, які втратили звичайне соціальне коло. Завдяки цьому – побудови нових довірливих стосунків. Ігровий контент має відображати сьогодення, тому включення тем допомоги армії, волонтерства стає необхідністю. Спрямування таких сюжетів – розвиток емпатії, взаємодопомоги, злагодженої міжособистісної взаємодії, запобігаючи проявам агресії, відсторонення від однолітків, часте усамітнення. Спільна ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку спрямовується на розвиток емоційного інтелекту через згуртованість. У кризових умовах важливо навчати дітей розпізнавати не лише свої, а й чужі емоції; формувати навички емоційної підтримки однолітків, що є ключовим фактором групової єдності. Формування згуртованості не можливе без тісної співпраці з дорослими. Батьки і вихователі ЗДО перед дітьми мають виступати гарантами стабільності. Ігри стають спільним простором для дітей та дорослих, що зміцнює почуття захищеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціальної згуртованості дітей дошкільного віку розглядалася у працях вітчизняних і зарубіжних учених у контексті соціального розвитку, міжособистісної взаємодії та соціалізації дитини (Е. Еріксон, У. Бронфенбреннер, А. Бандура, О. Кононко, Г. Беленька, Т. Поніманська та ін.). Роль ігро-

вої діяльності як провідного механізму формування соціальних зв'язків і взаємодії дітей обґрунтовано у дослідженнях С. Русової, Н. Лисенко, М. Партен, Дж. Брунера, Б. Саттон-Сміта та ін. Так, Г. Беленька розглядаючи ігрову діяльність, зазначає, що гра сприяє формуванню міжособистісних взаємин дітей у групі, забезпечує їхній соціальний розвиток. У своїх дослідженнях О. Кононко приділяє увагу формуванню міжособистісних взаємин дошкільників у групі, які сприяють соціальному розвитку дітей. Значну роль у науковому сенсі відіграють праці Т. Поніманської спрямовані на соціально-моральний розвиток дошкільників, виховання культури взаємин, що є важливими у формуванні згуртованості старших дошкільників. У наукових працях І. Бега з особистісно орієнтованого виховання, значне місце відведено вихованню гуманістичних взаємин підростаючого покоління. Особливості комунікативного розвитку як основи соціальної взаємодії дошкільників викладено у доробках Н. Гавриш.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні психолого-педагогічних засад формування соціальної згуртованості дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження піднятої проблеми насамперед зумовлена необхідністю теоретичного осмислення феномену «соціальна згуртованість» у контексті сучасної дошкільної освіти. Базовий компонент дошкільної освіти (далі – БКДО) прямо не містить окремого визначення терміна «соціальна згуртованість», але безпосередньо закладає зміст і змістові лінії, що сприяють її формуванню у дітей старшого дошкільного віку, та як у даний період життя дитини відбувається становлення навичок співпраці, взаємодії, партнерства, прийняття соціальних норм і правил. Саме в цей період закладаються основи здатності дитини до конструктивної участі в груповій діяльності. Відповідно БКДО дошкільний вік є сенситивним періодом становлення соціальної компетентності, у межах якої у дітей поступово формуються потреба в належності до групи однолітків, здатність до співпраці, емпатія, відповідальність за спільну діяльність та

дотримання соціальних норм [1]. Починаючи з дошкільного віку дитина переходить від індивідуальної діяльності (самостійні ігри) до активної участі у спільних іграх та переважачих групових формах взаємодії, що потребує сформованих навичок соціальної поведінки. Відсутність цілеспрямованої педагогічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку в цьому напрямі може зумовлювати виникнення конфліктів, соціальної ізоляції окремих дітей, труднощів у встановленні міжособистісних контактів і зниження емоційного комфорту в групі.

Згуртованість – це стан єдності, злагодженості та тісної співпраці між членами групи, колективу або команди, що сприяє досягненню спільних цілей [4]. Розглянемо змістовне наповнення поняття соціальної згуртованості, серед її складових – соціальні зв'язки; взаємна довіра; спільні цінності та норми; ступінь соціальної участі; рівність і справедливість; спільне бачення результатів і бачення спільного результату; спільна мета і мотивація; залученість до спільної діяльності; підтримка та взаємопідтримка та ін. [4].

У контексті нашого дослідження важливо конкретизувати механізми соціальної згуртованості. У своїй роботі О. Дейнеко виділяє два стани соціальної згуртованості: потенційний, який базується на декларативних цінностях і другий – характеризується реалізацією цих цінностей в практичній площині, тобто поведінковий. Погоджуючись із думкою О. Дейнеко щодо різних моделей формування згуртованості, слід підкреслити, що в основі будь-якої згуртованості лежать механізми ідентифікації. Таке психологічне осмислення поняття соціальної згуртованості дозволяє глибше аналізувати процеси, які забезпечують її формування [3].

Якщо прийняти за основу те, що без ідентифікації себе з іншими – будь то особа, чи група – неможливо говорити про справжню згуртованість. О. Дейнеко називає це «псевдозгуртованістю». Зокрема, згуртованість, із урахуванням соціального аспекту, стає недосяжною без осмисленого співвідношення членами групи власних потреб, інтересів та самоідентифікації з іншими дітьми. До

моменту, поки не виникне ідентифікація себе з іншими, поки не з'явиться потреба в слові «ми», справжня згуртованість не настає. Саме існування цього «ми» стає відправною точкою або рушійним механізмом, який пробуджує й актуалізує потребу в об'єднанні та створює готовність до спільних дій. З цієї перспективи таку готовність можна розглядати як своєрідну «активовану згуртованість» (О. Дейнеко).

Учений акцентує увагу на понятті актуалізованої згуртованості, яку характеризує як згуртованість у дії. Справжня згуртованість проявляється не лише через ідентифікацію з лідером, ідеєю чи символом (нематеріальним або матеріальним), але й у конкретних вчинках і діях. Практична оцінка рівнів згуртованості має враховувати саме ті дії, які діти здійснюють на підтримку певного задуму, вираженого в грі; ролі чи сюжеті, або, навпаки, виступаючи всупереч них. Самі декларації без дії залишаються просто словами й не набувають значення спільного досягнення. Відчуття єднання та ідентифікація зі спільною метою формують основу для колективного майбутнього чи синхронної дії. Однак справжнє «спільне» виникає лише через реальні вчинки та участь у діях [3].

Між індивідуальними суб'єктами групи формуються зв'язки, які базуються на спільних задумах, діях, інтересах, цінностях; поведінкових нормах та інших аспектах, що об'єднують дітей в групу. Тут категорія «згуртованість» характеризує рівень відчуття індивідів своєї належності до певної групи чи спільноти. Її ступінь залежить від сили ідентифікації особистості із завданням, ситуацією чи іншими дітьми. У цьому контексті ключовим елементом для розуміння соціальної згуртованості є поняття «зв'язку», а сутністю згуртованості виступає психологічна єдність, яка її супроводжує [9].

У психології згуртованість розглядається як характеристика групи, члени якої тісно пов'язані між собою. Учені явище групової згуртованості описують як процес утворення специфічних взаємозв'язків між членами групи. Завдяки цим зв'язкам зовнішньо визначена структура перетворюється на єдність – спільноту або організм із власними

законами та правилами існування. Група виступає ключовим елементом, що дозволяє дитині, як соціальній істоті, задовольняти свої потреби, досягати цілей, стимулює її до активної участі у виконанні спільних завдань, а також впливає на її соціальний статус [9]. Якраз у дошкільному віці дитина переходить від індивідуально-егоцентричної поведінки до орієнтації на групу однолітків, що створює природну потребу в згуртованості як формі соціальної взаємодії. Таким чином, сучасні трактування вченими поняття «соціальна згуртованість», більше фокусуються на діяльній аспекті, розглядаючи її як процес і результат спільної діяльності. Саме старший дошкільний вік є періодом високої соціальної активності, спрямованої на засвоєння індивідуальних та групових соціальних норм, цінностей, які найбільш інтенсивно засвоюється дітьми в колективній грі.

У зарубіжній психології згуртованість розглядається як багатовимірний конструкт, що значною мірою торкається усіх аспектів психології груп, як-от: процесів формування групи; визначення лідерства; механізмів прийняття групових рішень; питань диференціації та інтеграції; оцінки ефективності групової діяльності; дослідження соціально-психологічних механізмів і явищ, що впливають на взаємодію та взаємовплив між членами групи. (А. Керрон, В. Відмеєр і Л. Бреулі).

У європейській традиції поняття «згуртованість» (cohesion) здавна використовувалося для позначення міцного зв'язку між елементами єдиного цілого та сили, яка цей зв'язок підтримує і визначає. Таким чином, мова йде не лише про характеристику чогось єдиного та цілісного, а про існування багатьох різномірних частин, які поєднуються певним чином, створюючи єдність [9].

Явище згуртованості у дитячих групах чимало учених пов'язують із формуванням особистості в контексті міжособистісних зв'язків та їх подальшої інтеграції в соціум. Оволодіння навичками міжособистісної взаємодії з однолітками, здатність заводити друзів і визначення свого місця в групі значно впливають на ступінь спільності та міцності зв'язків у групі. У згуртованому колективі людина

почувається більш захищеною, отримує підтримку й допомогу від інших членів групи. Усі ці аспекти стають важливою основою для досягнення успіху в будь-якій сфері життя.

У своїх працях С. Нечай розглядає розвиток міжособистісного партнерства у дітей старшого дошкільного віку. Стосовно нашого дослідження, партнерство є важливою базовою якістю особистості [2] дитини старшого дошкільного віку, яке сприяє побудові рівноправних стосунків між дітьми в ігровій діяльності: «у побудові рівноправних партнерських взаємовідносин дітьми 5–7 років у дитячому садку виникає таке співтовариство, в якому кожен почуває себе вмилім, знаючим і разом з іншими виконує все те, що йому запропонували, будь-яку справу» [6, с. 240]. На нашу думку, саме утворення групи партнерів-ровесників, які в грі мають спільні цілі, мотиви, скоординовані дії на реалізацію сюжету і досягнення результату можна вважати основою формування згуртованості. Коли дорослий пропонує групі однолітків певну діяльність, діти демонструють здатність до спільної її організації так, щоб уникнути ситуацій, коли хтось не справляється чи, навпаки, завершує все занадто швидко. У такій гармонійній спільності кожній дитині забезпечується відчуття захищеності, впевненість у власному успіху, що сприяє готовності діяти навіть у некомфортних та нестандартних умовах «проживання» сюжету гри, чи певної ролі. На думку дослідника, це дозволяє говорити про формування дитячої спільноти на основі позиції: «МИ, здатні діяти» [5].

Таким чином, ситуація «Ми» свідчить про усвідомлену соціальну приналежність кожної особи до спільноти (групи, мікрогрупи), що злагоджено здійснюють діяльність. Ігрова взаємодія за таких умов свідчить про згуртованість дітей.

Спільні рольові дії дітей в грі виступають компонентами партнерства [6]. Вони спрямовані на виконання поточних простих завдань

розгортання сюжетної лінії. До ключових аспектів можна віднести усвідомлення спільної мети, розробку системи індивідуальних дій, коригування учасниками своїх дій для узгодження з мотивами інших, а також порівняння досягнутого результату із попередньо запланованим. Завершення спільної діяльності формує загальний результат, отриманий усіма її учасниками [7]. Партнерство сприяє зближенню, координації та зміцненню міжособистісних зв'язків між дітьми. Зазначені механізми взаємодії реалізуються в ігровій діяльності як компоненти соціальної згуртованості дітей.

Висновки. Отже, соціальна згуртованість у старшому дошкільному віці є складним утворенням, яке базується на здатності особистості до міжособистісної злагоди, партнерства та взаємодопомоги, готовності діяти заради спільного результату і виступає як важливий елемент соціалізації старших дошкільників. Розглядається як здатність дитячої групи до конструктивної взаємодії, що ґрунтується на взаємодовірі, спільних цінностях, емоційній підтримці всередині дитячого колективу. В умовах воєнного часу згуртованість виступає як захисний механізм, що мінімізує негативний вплив стресу та сприяє соціальній адаптації дітей. Ігрова діяльність визначається як найбільш ефективний засіб формування соціальної компетенції. Гра виконує соціалізуючу функцію, допомагаючи дитині адаптуватися в дитячому колективі через формування системи спільних цінностей. Завдяки згуртованості старші дошкільники вчаться узгоджувати власні інтереси з потребами інших, йти на компроміси та будувати довірливі стосунки. Фундамент згуртованості формується через ігрові ролі (захисників, рятувальників, волонтерів), моделюються ситуації взаємодопомоги.

Дане дослідження може бути розширене шляхом вивчення особливостей соціальної згуртованості дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти: [нормативний документ]. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.01.2026).
2. Беленька Г., Васильєва С., Гавриш Н. та ін. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / за заг. ред. О. Рейпольської. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. С. 240–241 URL:<https://lnk.ua/xNK2wgaV8> (дата звернення: 22.01.2026).
3. Дейнеко О. Моделі конструювання соціальної згуртованості: теоретичні рефлексії та емпіричні кейси. *Соціологічні студії*. 2021. № 1. (18). С. 33–40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40>.
4. Духневич В. Згуртованість: психологічний та соціологічний виміри інтерпретації. Київ : ІСППНАПН України, 2023. 97 с. URL:http://psy-lpr.at.ua/Materials/2023/2023-fakhova_diskusija-zgurtovanist.pdf. (дата звернення: 20.01.2026).
5. Косенчук О. Г. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 32. С. 138–155. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-138-155>.
6. Нечай С. Матеріали і результати експериментальної роботи з формування міжособистісного партнерства у дітей в умовах дошкільного навчального закладу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2015. Вип. 19, кн. 2. С. 52–62. URL:<https://lnk.ua/B4Oaol9VG> (дата звернення: 22.01.2026).
7. Остапенко А., Шинкар Т. Формування міжособистісних стосунків дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Грааль науки*. 2023. № 33. DOI: 10.36074/grail-of-science.10.11.2023.61
8. Соловей Ю. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2025. № 1 (50). С. 260–263. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.50.260-263>
9. Сорочинська В. Проблема групової згуртованості в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. праць Київ: Вінниця : ДОВ Вінниця, 2000. С. 435–439. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/173/168> (дата звернення: 22.01.2026).

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES FOR THE FORMATION OF SOCIAL COHESION IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH PLAY

DEMYANENKO SVITLANA DMITRIVNA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

Abstract. Introduction. *The current realities of war in Ukraine are significantly transforming the living space of preschool-aged children, increasing anxiety and distrust of their surroundings and creating barriers to establishing constructive interpersonal relationships. In such circumstances, it is particularly important to create a psychologically safe environment in preschool education institutions. Social cohesion within a group of children is an important resource for emotional stability and support. It is seen as the ability of children to engage in coordinated joint activities and provide collective psychological support, emotional recovery and adaptation to the peer environment. At the same time, educational practice shows that the formation of cohesion among older preschool children is unsystematic and fragmented. Play activities are not sufficiently used as a targeted means of psychological support and resilience development. The content of play scenarios needs to be updated to include socially significant themes of help, support and interaction that promote the development of empathy and emotional intelligence. Interaction games are particularly important, especially when children are in shelters. Thus, there is a contradiction between the social need to foster social maturity and emotionally stable personalities and the insufficient development of psychological and pedagogical approaches to forming social cohesion among older preschool children through play activities in wartime conditions.*

Purpose. *To determine the psychological and pedagogical foundations for the formation of social cohesion in older preschool children through play activities.*

Methods: *analysis, synthesis, generalisation and comparison of scientific data.*

Results. *An analysis of psychological and pedagogical approaches to the formation of social cohesion in older preschool children has been carried out. Attention is focused on its undoubted importance in wartime, since a*

united children's group creates an atmosphere of security, support and acceptance necessary for the harmonious development of the personality. The importance of play in promoting friendliness, responsibility and interpersonal harmony among older preschoolers is revealed.

The concept of 'social cohesion' among older preschool children is substantiated. Its content and mechanisms of formation are outlined. The components of partnership as constituents of the formation of social cohesion of older preschool children in play activities are highlighted. The processes of unification associated with the assimilation of individual and group social norms and values, which are most intensively assimilated by children in collective games and reflect the content of the present, are revealed. The traditional understanding of social cohesion in a group of children has been expanded to include the importance of collective psychological support, emotional recovery and adaptation of children to joint play, and resilience to stressful circumstances.

Originality. For the first time, social cohesion among children has been substantiated as a psychological defence resource, a mechanism for emotional stabilisation and increased resilience in children during wartime. The transformation of play activities has been theoretically substantiated: from a traditional means of socialisation to a space of psychological safety for children. The concept of 'social cohesion' in the context of crisis situations has been clarified as a system of interpersonal support, basic trust, emotional mutual assistance, and shared experience.

Conclusions. The analysis of psychological and pedagogical sources provided the basis for defining social cohesion in older preschool age: a complex formation based on the individual's ability to interpersonal harmony, partnership and mutual assistance, readiness to act for the common result and an important element of socialisation of older preschoolers; as the ability of a group of children to interact constructively, based on mutual trust, shared values, and emotional support within the children's community; in wartime conditions, as a protective mechanism that minimises the negative effects of stress and promotes the social adaptation of children.

Play is considered the most effective means of forming social cohesion. The psychological basis of this process is the transition to group play, where communication with peers becomes the leading factor in personality development. Play performs a socialising function, helping children adapt to the group by forming a system of shared values. Children learn to reconcile their own interests with the needs of others, to compromise and to build trusting relationships. Preschoolers form the foundation of cohesion through play roles (defenders, rescuers), and situations of mutual assistance are modelled. The study can be expanded by examining the levels of cohesion among older preschoolers.

Key words: social cohesion, play activities, older preschool age, psychological and pedagogical support, socialisation, partnership, wartime.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity: [normatyvnyi dokument]. (2021) [Basic component of preschool education: [regulatory document]]. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskylnoyi%20osvity.pdf
2. Bielenka, H., Vasylieva, S., & Havrysh, N. et al. (2015). Formuvannya bazovykh yakosti osobystosti ditei starshoho doshkilnogo viku v DNZ: monohrafiia [Formation of basic personality traits in older preschool children in preschool educational institutions: monograph]. (O. Reipolska (Ed.). «Drukarnia Madryd». <https://lnk.ua/xNK2wgaV8>.
3. Deineko, O. (2021). Modeli konstruiuvannya sotsialnoi zghurtovanosti: teoretychni refleksii ta empyrychni keisy [Models for building social cohesion: theoretical reflections and empirical cases.]. *Sotsiologichni studii*, 1 (18), 33–40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-01-33-40>
4. Dukhnevych, V. (2023). Zghurtovanist: psykholohichnyi ta sotsiologichnyi vymiry interpretatsii [Cohesion: psychological and sociological dimensions of interpretation]. Kyiv : ISPP NAPN Ukrainy, 97. http://psy-lpr.at.ua/Materials/2023/2023-fakhova_diskusija-zgurtovanist.pdf.
5. Kosenchuk, O. H. (2022). Formuvannya sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnogo viku [Developing social and civic competence in older preschool children]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, 32, 138–155. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-138-155>.
6. Nechai, S. (2015). Materialy i rezultaty eksperymentalnoi roboty z formuvannya mizhosobystisnoho partnerstva u ditei v umovakh doshkilnogo navchalnogo zakladu [Materials and results of experimental work on the formation of interpersonal partnerships among children in preschool educational institutions]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditei ta uchnivskoi molodi*. Vyp. 19, kn. 2. P. 52–62. <https://lnk.ua/B4Oaol9VG>
7. Ostapenko, A., & Shynkar, T. (2023). Formuvannya mizhosobystisnykh stosunkiv ditei starshoho doshkilnogo viku v ihrovii diialnosti [Formation of interpersonal relationships among older preschool children in play activities]. *Hraal nauky*, 33. DOI:10.36074/grail-of-science.10.11.2023.61

8. Solovei, Yu. (2025). Sotsialna adaptatsiia ditei doshkilnoho viku v umovakh zakladu doshkilnoi osvity [Formation of interpersonal relationships among older preschool children in play activities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: Pedagogika. Sotsialna robota*, 1 (50), 260–263. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.50.260-263>
9. Sorochynska, V. (2000). Problema hrupovoi zghurtovanosti v zarubizhnykh i vitchyznianskykh doslidzheniakh [The problem of group cohesion in foreign and domestic studies]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Zb. nauk. prats Kyiv: Vinnytsia: DOV Vinnytsia, P. 435–439. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/173/168>



Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 05.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026